

PANDĖLIŲ – 400 METŲ

PANDĖLYS šiemet švenčia 400 metų sukaktį. Tai proga švęsti-tekime ir Rokiškių rajone šiuos vakarų kraštą, kur žmonės kalba kukiškėnų, kitalp dar vadinama rotininkais-dėdinkiniais, tarne, „Rotai varginuokli“... Tada ir dūda tabagėrinis oltas... („Prie Nemunelio“ Nr. 3 yra tita tarne paralytas panašojimas apie aludari). Jei kitur rajone yra nemalūs kalvų kalvėnų, tai šia lygūmės, kurioms teka apaščiū, Nemunelis ir Lėvas.

Pastudome, kokius žmones šaužino šis lygūmų kraštas, kuriose srityse jie paaišėjo. Kas iš žymieji stykiokūi jne žinai? pandėliečių gyvenimā.

Ir šio krašto yra kilę net keli Nepriklausomos Lietuvos ministrai: kun. Vladas Mironas (1880 – 1954), kilęs iš Kūdikiškų km. 1936–1939 m. buvęs ministras pirmininkas. Juozas Aušėnas (1906 – 1982) iš Rumpšakių kaimo, paskutinis Žemės ūkio ministras A. Stetonos vyr. riaušėje 1930–1940 m.). JAV 1966 m. šiedes atimtinimus „Paskutinis poodis“. Ašks, ke tarybiniai metais Lietuvoje liki negalioj. V. Mironas buvo štremitas ir tremtyje mirė, o Aušėnas panirėtikū i Vakarų ir aktyviai dalyvavo V.L.R.O. veikloje.

Šiose krašte, Kirdonyse, 1900 m. gimė ir biuasmis tarybinis geresolais majoras Adolfas Urbāas. Pandėlio žeme šaužimo nemaža mokslininkų. Priešui iš pasaulinį karą Paryžyje teisis mokūliū daktaras [strijū Povilas Keičimas, gimęs 1903 m. Sietonyse ir per neramų savo gyvenimą rešėtikis įvairuose srityse: vargėniskais, mokytojas, žurnalistas, teisingininkas, ralytojas... Jis mirė 1983 m. Čikagoje. Enciklopedijoje rasdame pamintus dar šiuos mokslininkus: kalbtininkus – Joną Zemevičū, Balkevičū (g. 1923 m. Gudeliuose), Antaną Jakūlį (g. 1939 m. Panemunyje, mirusį 1984 m. V. Čeremkū), Elena Čilbūnaitę (g. 1918 Panemunyje), Gerardą Bajorą g. 1926 Grubovėli, Inžinierius – Jonū Sabarūšką (g. 1905 m. Apaščiūte). Teklo Kapuštinis (g. 1928 m. Sietonyse), Antaną Butėnį (g. 1928 m. Panemunyje).

Prie mokslininkų reiklia prikriti ir Auksitadvaryje 1928 m. gimėlis literatūros mokūliū daktaras Vytautas Kubiliū, idirijusis anais

nitoriais metais pasakyti kai kam žepimėnas tiesas apie kūrybą, iškūliū daug idomū literatūros mokūliū problemū.

Pandėlietis šaužimo nemaža kultūros bei meno žinovas, V. Vanago išeilimas „Lietuvių ralytojų sąjūdė“ rasdame kelis iš šio krašto kilimus ralytojus, pradėdant 19 a.

m. ir aktyviai bestieikiantū rajoninėje spaudoje; ir senokai rašanti, bet tik dabar pradėję spausdintis buvūi tremtinū Vytautū Činauskū, gimusį 1930 m. Pandėlyje.

Davė Pandėlio kraštas ir žymū dailininkū, Tiesos, ir jū profesionalūs – tik vienas, būtent – Petras Kiaulėnas (g. 1905 m. Na-

Panemunio restantams. Jo iniciatyva kuriamas Pandėlio krašto muziejus. Kraštotyros srityje darbuotai ir Jonas Vajėga (1908–1986), Tiesos, jis gimė Rygoje, bet save laikė pandėliečiu, nes čia buvo jo gimimės šalnys, o jo žemes reformos Nartekiuose įsikare ir jo tėval. J. Vajėga buvo kūrėnietū mokymo Lietuvoje pradininkas, 1938–1956 m. vadovėjas Kauno kūrėnietūlių mokyklai.

Rešėtikis pandėlietis ir muzikos srityje, paaš nememėtikas, Jonas Štryta (1891–1972) buvo Lietuvos operos ir balietestro solistas. Paemėmėtikis Nikodėmas Martinėnas (1887–1957) buvo žymus dirigentas, pedagogas bei kompozitorius. Ypač idomū yra iš ten pat kilusū Čekauškū gimėlis, Penkis ir tū iš šeimės mariū tapo savomėtikais muzikantais, daugiasenos vargėniskais. Tik Povilas Čekauškas, balges Klaipėdos konservatorijoje, tapo chorvedū ir pirmuoju akordeonistu. Parėdė pirmūliū lituviškū vadovėliū instrumentū ir kūrė pjeses, iš šios gausios Čekauškū šeimės vėliau šaužo bary žaunesniū Čekauškū – profesionalū muzikantū. Palyžėmėtikis chorvedūli Vytautū (vienas iš jū vadovū Rokiškiū vaikū muzikos mokyklai) ir folklorėste Genė Čekauškaitė, bet jei dabar jau nebe pandėlietis.

Atsikal žmonės pakabėiti apie nemis, kurie se tik Šiame krašte gimė, bet ir šia prasde didesniū gyvenimo dalį, besidarbuojami pandėliečių labūliū buvo. Būgalavimas gydytojas Karolis Za-

berkis (1868 – 1937), toks ir Alionas Gaška, gimęs 1906 m. Sietonyse, žymus kraštotyrininkas, suirinkęs nemažai etnografinės medžiagos. Papal jū buvo paralytos ir vaidinamosios „Pandėliečių vestuvės“.

Šis Pandėlio savo gyvenimū surlo kiti žymūs žmonės, ypač dvasiatikis, Ais 1912 m. prancūzietis pralėdė poetas kun. A. Strėlėnas. Čia palaidotas religiozūs literatūros vertėjas kun. J. Zenevičius (1796–1858) ir kun. K. Priagėnėnas (1801 – 1856), šiedies nemaža religinio turinio knygėliū, Sventoriųje ir poeto, vykupuo A. Baranauške įasnystės draugo kun. Prano Vikrovas kaptas. Čia kuniagaita ir poeto Mykolas Seičio Dagėliolis. O Pandėlio dvare raštininkautas Valerijūnos Ažuškinis-Zagurskiū (1818–1874).

Prieš 45 metus čia mokytojavo žymus tautaiškininkas, liaudies muzikos instrumentū tyrinėtojas mokyti Štarys Paulius. Bet, apie metus; Poodėtikis raktijų dabavoti poetas Paulius Štrėtas. Bet, Teimino spektaklyje „Čia nebus mirties“ kaip tik ir atspindė jo gyvenimas Pandėlyje.

1940 m. apie keturis mėnesius Pandėlyje kuniagavo žymus ekonomistas prof. Fabijonas Kemėšis (1879 m. Moletū raj. – 1954 m. tremtyje) Pandėlyje jis buvo sėjimas, dresjas metas kalėto Silutes lageryje, o vėliau buvo štremitas i Kemerovo srity.

Šioje apygalyje palietū tik mokloje, meno bei kultūros darbuotojai. Liko nepamėšėti knygnešiai, daktarai, 1963 m. sukėliūli, Nepriklausomybės kovū dalyvai – savanoriai bei pokario rajonėtinis.

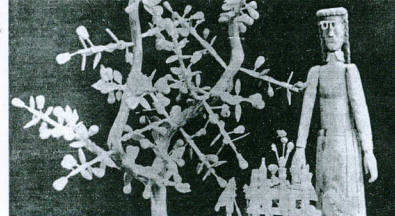
Elena VAJEGIENĖ

PANDĖLIO KRAŠTO ŽMONĖS

kurėdū oasnas (kaip „lykus buvo vakarėtikis“) kun. Petru Runkėvičium (g. 1842 m. Naėnikiuose), baigiant jaunūmū, pirmūliū elėrdėtikis raktijū šiedėtikis 1981 m. Arvydas Geniū (g. 1954 m. Panemunyje). Jū tarpe rasdame ir Karū Prasa Inšūrą (g. 1903 m. Ažušlektyje), raktijū elėrdėtikis ir nemaža livertū iš kitū kalbū, ten pat gimusū 1922 m. Valerijū Inšūraitę, spausdinėtikis periodikoje poezijā ir vaizdeliū. Keltis apykrūmū rinkinikus šiedėtikis Roma Štrūpa, gimusį 1887 m. Steponiuose, o 1934 m. nusėkėndū Nemėnė, ir gerai žinomū jų dienų prozaikū bei kino scenaristū Rimantū Savėlį, 1942 m. gimusū tuose pačiuose Steponiuose. Prie rašėnietū būrio reikta pridėti dar nepaaiškusū – „Lietuvos ralytojų sąvada“ jo broli Vytautū gimėlis tuose pačiuose Steponiuose 1928

mikėnose, mirė 1950 m. Nujuokū Deja, šis taptojas, 1937 m. Romoje balges Karališkūjū dailės akademijā ir gyvenęs JAV, gerias žinomas šiuojuis nei Pandėlyje. Užtat pandėlietis gerai pažintis liaudies menininkū – taptytū Monėka Bilijūnė, gimusū 1910 m. Baubūnėse, ir skulptoriū, architektū Lionginas Sepkū, gimusį 1907 m. Šiaudėnėse, mirusį 1985 m. Vilniuje. Jū kirėnūliū daug kartū ekspozicijū įvairiose parodose, apie juos daug prirašyta mūsų menotyrininkū. Prie tautodailininkū reikta prisikūri ir tūtrū architektū, bestieikiantū skulptūroje ir taptytoje Leoną Jononį (g. 1922 m. Geniškiū vienk). Jo kopūlystinioji poezija B. Srugos ir J. Alekandrėtikio tėvikius tapbos darbu padovanotū Pandėlio krašto muziejū, papal jo kūrėtikū statomai paminklas

Nuotraukos: 1. Sepkos kapas Pandėlio apylinkėje Lebedžių kapinėse; 2. Fra gremtas iš žymiojo pandėliečio Liongino Sepkos kompozicijos „Pandėlių balnus“. A. Zuklio nuotraukos

